

Äratrük „Eesti Kirjandusest“ XXI (1927).

TARTU ÜIKKOLII
RAAÜKOGU

045618380

TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU

Vanem eestikeelne pulmalaul.

„Armas, kallis, kuldne vend“.

Mullu talvel vanemate eesti kirjakeele tekstide valiku¹⁾ esimese vihu lõpp-poognat ja m. s. ka laulu „Armaß, kalliß, kuldene Wend“ trükiks valmistades tekkis allakirjutanul soov näha selle luuletuse teksti autentsel kujul, sest selle senised täieliselt või osaliselt trükis ilmunud redaktsioonid (Leo Meyer, Sitzungsber. d. Gel. Estn. Ges. 1890, lk. 10—18; M. Pödder, Oma Maa 1890, lk. 241—9; T. Sander, Eesti kirjand. lugu II¹, lk. 45—6; M. Kampmann, Eesti kirjandusloo peajooned I¹, lk. 173) ja algteksti põhjal tehtud käsikirjalised koopiad (Joh. Bolte ja Jak. Hurda omad Õpet. Eesti Seltsi arhiivis, mapp E. M. 211) erinevad üksteisest tunduvalt ja jätavad mitmed kohad laulus tumedaks. Vastava sooviavalduse kohaselt pöörduski (30. XII 26) ülikooli raamatukogu juhatus lahkelt meie konsuli hra H. Lohu poole Peterburis, palvega Vene Teaduste Akadeemia raamatukogust nõutada selle käsikirja (asetseb praegu välismaa käsikirjade kogus, „Manuscripta XXL—II“, mitte aga XX. J. 38) faksiimile. Kuid selle valmistamine venis kõigist kiirustuskatsetest hoolimata pikale. Puudus isegi kindlus, kas käsikiri üldse veel alal on. Nõnda siis asjatuks pidades ülalnimeetatud raamatu trükkimisega viivitamist oli allakirjutanu sunnitud selle laulu ilmutama võimalikult õigemal kujul, seda olemasoleva kahe käsikirja põhjal rekonstrueerides. Kolm kuud hiljem peale raamatu avaldamist jõudis aga juuli algul Leningradist päralt lauluteksti fotograafiline ülesvõte, mida nüüd alal hoitakse ülikooli raamatukogus Tartus. Sellega tutvunemisel selgus, et kõik senised redaktsioonid on vigased ja et seni lugemata jäänud või

1) „Valik eesti kirjakeele vanemaid mälestisi“. Välja andnud Albert Saareste ja A. R. Cederberg. Vihk I. Tartus 1927. Akad. Emakeele Seltsi toimetised XVI (VIII + 160 lk.).

küsitavalt loetud kohti laulus on siiski võimalik rahuldavalt lugeda. Järgnevas avaldangi selle pulmalaulu, kõigepealt diplomaatselt (tekst A), siis praeguses kirjaviisis, kuigi omaaegses keeles, kõigi arhaisemide, murdejoonte ning keelevigadega (tekst B), ja kolmandaks moodsal, nüüdiskeelsel kujul (tekst C), ning annan kahest viimasest salmist, kus tekstis on vaieldavaid kohti, täpsa äratõmbe (vt. lk. 493).

Teksti on seni peetud põlvnevaks XVII sajandi kolmanda veerandi lõpult või neljanda algult, sest 309-lehekül-

A.

1.

Armaß kalliß kuldene Wend.
Ep sa ollet kuhlnut Emd.
kuy ned pillit hüedawatt
pilly nappat pilly nappat kulewatt.

2.

Minna ollen kuhlnut küll,
meite killaß hüeap pill,
minno hüet pulmalle,
johma heyle johma heyle Pehwale,

3.

Sulle ka mo Armaß wend,
wiewitakem hendesß hend,
Pulma Rock on walmistut.
Reick ohn hesth keik ohn hestii Ehetut.

4.

Saiat kackut ollut wien,
kil mißtarbiß ollep sien,
kahlhat kahnhat Dynikut,
küpssetut küpssetut nick lehtetut.

5.

Saia wannannb hüap kahß,
Sulket pulmal, Röhmfast thaß
Nalia heitap prucht ninc peick
Röhmuß olkut wöhrat keick,

6.

Söhlket johket kauniste.
Tanziket kahß pahrieste,
fenni kuie see kucke heell.
kuhltar röhmfast olkut wehl;

jelises (in-8°, + registrid) käsikirjas (kus luuletus esineb lk. 255—9) leidub lk. 95 saksakeelne laul ja selle luuletamise aeg: „Von J. R. [?]. H. Gemacht 8. Sept. 1680“. Ka kirjastiili põhjal võiks selle erisuguste käekirjadega kirjutatud kogu kõite tekkimisajaks pidada XVII saj. teist poolt. Vrd. Joh. Bolte (kes käsikirja 1889 suvel leidis), „Niederdeutsches Jahrbuch“ XIV (1889), lk. 90—2; L. Meyer, SbGEG 1890, lk. 1 jj.; „Val. eesti kirjak. van. mäl.“ I, lk. 153.

B.

1.

Armas, kallis, kuldene vend,
eps sa oled kuulnud hend,
kui need pillid hüüdavad,
pilli napad, pilli napad kuulevad.

2.

Mina olen kuulnud küll,
meite külas hüüab pill,
mino hüüd pulmale,
jooma häile, jooma häile päävale.

3.

Tule ka mo armas vend,
viivitagem hendes hend,
pulma rokk (? roog) on valmistud,
keik on hästi, keik on hästi ehetud.

4.

Saiad, kakud, õlut, viin,
küll, mis tarbis, oleb siin,
kalad, kanad, oinikud,
küpsetud, küpsetud ni[n]k keedetud.

5.

Saja vanamb hüüab kaas:
Tulged pulmal rõõmsast taas,
nalja heidab pruut nink peig,
rõõmus olgud võõrad keik.

6.

Sööged, jooged kauniste,
tantsiged kaas paariste,
seni kui see kuke hääl
kuuldaks, rõõmsad olgud veel.

7.

Pexket jallat kantefste
wasfo mad ninč tantzife
Nehzidel Unket Zuhd,
Sedda techket mitte muhd

8.

Nende nore rahwale,
prutie ninč kaš peykole,
Sowikem teič süddamešt
Rahwu jummal jšša lešt,

9.

Nende sohla ninč waii nap,
olle happu tahrie kap,
Ruckie oddra kahra šahlw.
Jetko jumal jetko jumal Sui nič tahlw

10.

Armaš wend nied olkut kill
Rahwu olkut röhm ninč pill
Tulle sinna minno kašš
lehme o[.]tzo lehme otza mačkama

Finis.

C.

1.

Armas, kallis, kuldne vend,
eps (eks) sa oled kuulnud [end],
kui need pillid hüüavad,
pilli napad, pilli napad kuulevad.

2.

Mina olen kuulnud küll,
meie külas hüüab pill
minu hüüd pulmale,
jooma häile, jooma häile päevile.

3.

Tule ka, mu armas vend,
viivitagem endis [end],
pulma rokk (? roog) on valmistud,
kõik on hästi, kõik on hästi ehitud.

7.

Peksked jalad kangeste
vasto maad nink tantsige,
neitsidel an[d]ked suud,
seda tehtked, mitte muud.

8.

Nende noore rahvale,
pruudi nink kaas peigole
soovigem keik südamest
rahvu Jumal Isa kääst (? Isakest).

9.

Nende soola nink vōi napp,
ōlle, hapu taari kapp,
rukki, odra, kaara salv
jätko Jumal, jätko Jumal sui ni[n]k talv.

10.

Armas vend, nüüd olgud küll,
rahvu olgud rõõm nink pill,
tule sina mino kaas,
lähme otse, lähme otse magama.

4.

Saiad, kakud, õlut, viin,
küll, mis tarvis, on siin,
kalad, kanad, oinikud,
küpsetud, küpsetud ning keedetud.

5.

Saja vanem hüüab kaas':
Tulge pulma rõõmsast taas.
Nalja heidab pruut ning peig,
rõõmus olgu võõrad kõik.

6.

Sööge, jooge kaunisti,
tantsige ka paaristi,
seni kui see kuke hääl
kuuldaks, rõõmsad olge veel.

7.

Pekske jalgu kangesti
vastu maad ning tantsige,

neitsidele andke suud,
seda tehke, mitte muud.

8.

Nende noore rahvale,
pruudi ning ka peiule
soovigem kõik südamest
rahu Jumal-Isa käest
(? rahu, Jumal-Isakest).

9.

Nende soola ning või napp(a),
õlle, hapu taari kapp(a),
rukki, odra, kaera salv(e)
jätku Jumal, jätku Jumal sui ning talv.

10.

Armas vend, nüüd olgu küll,
rahu(l) olgu rõõm ning pill,
tule sina minuga,
lähme otse, lähme otse magama.

Käsikirja käekiri üldse on loetav selgelt, isegi salmides 9—10, mille mõningaid värsse seni küll peetud on tumedaks ja neid eri viisi on käsitletud. Nagu tolele ja eriti veel vanemale kirjaviisile üldse omane, ei peeta mitte alati kindlat vahet sõnade väikeste ja suurte algustähtede vahel. Mõningaid tähti, eriti *k*, *j*, (*i*), *w*, sagedamalt ka *m*, *n*, *a*, *r*, *e*, *o*, *s*, *l*, märgitakse sõnade algul — olenemata sõna liigist — pea alati suurelt või vähemalt suuremalt kui sõna sees. Ülalesitatud diplomaatses redaktsioonis on majuskel-tähti tarvitatud ainult siis, kui nad esinevad vastuvaidlematul ja tüüpilisel kujul, näit. Emd (1, 2), Pehwale (2, 4), Urmaš (3, 1), Rock (3, 3), Ehetut (3, 4), Dymifut (4, 3), Zuhd (7, 3), eriti küll aga ridade algul. Käekirja iseloomustab *a* ja *o* sageli väga suur sarnasus (vrd. näit. Minna ollen, 2, 1; Rock on walmifut, 3, 3; Raefut, 4, 1 ja ollep, 4, 2; nap, 9, 1; kap, 9, 2 jne.), kui *a* pole mitte pealt lahtine (vt. wiewitafem, 3, 2; Pulma, 3, 3; Nafia, 5, 3; rahwale 8, 1 jne.). Manuskripti kirjaviisile omaseks arhailiseks jooneks on märkida pikka vokaali ühe tähe ja *h*-ga (mis esineb autoreil enne Hornungit) kõrval (kuhlnut, 1, 2; johma, 2, 4, fehtetut, 4, 4) ka ühe tähe ja *e*-ga, mis karakteristlik on meie kõige vanemaile tekstidele (Lelow'le, Müllerile; õige harva ka Gösekenile: woeder, lk. 199, kuid harilik jällegi

hiljem, näit. kindralkuberner Bengt Horni käsu tekstis a. 1665, vt. „Valik eesti kirjak. van. mälestisi“ I, nr. 65): hüedawatt (1, 3), wiewitatem (3, 2), sien (4, 2) = siin, jne. Kohati aga kirjutatakse pikki vokaale moodsaminigi, ühe tähega: fulewatt (1, 4), nore (8, 1), Sowitem (8, 3), ja harva isegi kahekordse tähega: see, heell (6, 3) = hää. Väga arhailised jooned teksti õigekirjutuses on veel $sz = s$, $-tt = -d$, $th = t$ ja $ckk =$ (geminaat-) k (armaß, falliß, kaß, fulewatt, thaß, kucke), mille poolest see tekst lähedane on Mülleri keelele. Muude ortograafiliste joonte suhtes ei erine see laul mitte Stahlil, Gösekeni ega 3—4 järgneva aastakümne kirjakeele traditsioonidest ($-t = -d$, $-p = -b$, $ck = g$, $k = g$, $ck = kk$, $ch = h$, $z = ts$, $tz = ts$, $x = ks$, $e = ä$ jne.: ollet kuhlnut, hüeap, maßama, wiewitatem, Roß, techket, Neßzidel, tantzike, Perket, heyle jne.). Algupärandis on täht y -l igakord kaks punkti peal, mis aga tekstis A on edasi antud liht- y -ga.

Üldse leeb võimalik, et laulu kadumaläinud algtekst (millest käesolev redaktsioon oleks koopia) on kirja pandud enne Gösekeni grammatika ilmumist, s. o. enne 1660. a.

1. salm.

Värss 1: Sõna Wend algustähte võib siiski lugeda suureks, vrd. $w-d$ sõnus sahlw (9, 3), Rahwu (8, 4), rahwale (8, 1), fulewatt (1, 4), Pehwale (2, 4), wend (3, 1), wiewitatem (3, 2), walmistut (3, 3), wöhrat (5, 4), wien (4, 1), waßto (7, 2), kuigi vahe on vaevalt märgatav. — Värss 2: Ep ja on valesti sõnadeks eraldatud eps $sa = eks$ sa. Eps (< $eipäs$) esineb sageli Stahlil: $\text{ßßand} / eps$ sinna heß seemne omma põldo pehle külwanut ollet? (Hand- u. Hauszb. III, Dv), Eps teije ollete paljo ennamb / kudit nemmat? (ib. III, Aij v°), Eps paljo meite sehß / omma Risti ninck Hedda sees Jumala perrale jetwat (Ley. Sp. 615). Sõna Emd on vist käsitleda järgmiselt: see on kopeeritud redaktsioonist, kus lugeda oli $hend$; kuna sõnaalguline h aga kirjas suuresti sarnaneb E -ga (vrd. 3, 2 $hend$), siis luges — nähtavasti keelt mitte küllaldaselt oskav või mitte küllalt hoolas kopist — h tähe E -ks ja en ühendi m -ks. Kogu sõna esineb siin ainult riimiks. — Värss 3: hüedawatt lõpul on ühendis tt teine t märksa teisiti kirjutatud kui sõnas fulewatt (1, 4), kus esineb normaalne tt ; mingit põhjust pole aga lugeda htt , nagu teevad seda Bolte, Hurt ja Meyer; e on ses sõnas eesvokaali pikkusmärk, vt. ka hüeap (2, 2), (2, 3), wien (4, 1) jne. (vrd. üla!!) — Värss 4: nappat = napad (toru-

pilli) suulised' (Wied.: *napp* gen. *napa, napi, napu* 'Mundstück'). Praegustes murretes on see sõna väga haruldane, vast isegi täiesti tundmatu.

2. salm.

Värss 2: Kuju meite tähistab põhjaeesti läänepoolseid murdeid. Sõna *fillaß* tuleb kahtlemata lugeda *külas* (mitte *killas*, nagu teevad seda Meyer ja Hurt), vrd. *fīl* (4, 2), *fīll* (10, 1) = *küll*, *nied* (10, 1) = *nüid*. — Värssid 2—3: *hüeap, hüet* puhul vrd. märkust ülal (1, 3)! — Värss 4: Vigaselt kongrueeritud *heyle Pehwale* on nähtavasti ekslikult kirjutatud *heyle Pehwile* (= *häile päävile*) asemel.

3. salm.

Värss 2: Selgesti esineb *wiewitakem* (mitte *wiewitedem*, nagu loevad Bolte, Hurt). *hendefß* = *hendes*, endis, s. o. 'endi seas, omakeskel'. Värsi lõpul *hend* on riimi taotamiseks ja germanistlik. — Värss 3: On võimalik lugeda *Rocf* = *rokk* (Meyer), kuid ka = *roog* (vt. M. Pödder, *Oma Maa* 1890, lk. 245); vrd. ortograafiat ühelt poolt sõnas *tafut* = *kakud* (4, 1), teisalt aga *mad* = *maad* (7, 2). Tõenäolikumaks peaksin *Rocf* = *rokk*, sest *roog* oleks vist kirjutatud olnud *Rohcf* või *Rohf*, vrd. *Söhtet johket* (6, 1), *muhd* (7, 4), *pehtole* (8, 2); kuigi teisalt *peidf* (5, 3). *Rokk* sõna tarvitatakse praegugi inimestoidu kohta (nagu see ka sugukeeltele on omane): *murdeti* (Hiius) *ubà rok, pīmà rok* 'oasupp, piimasupp', laiemalt aga kujudel *hapurokk, jahurokk, kirnurokk, piimarokk* 'kaerajahudest ja hapupiimast tehtud jahusupp, vedel puder' (vt. allakirjutanu Leksik. vahekordadest e. murr., I, lk. 152—4). — Värss 4: Sõnas *Œhetut* — kui siin teise silbi *e* pole kirjaviga — näikse *-he-* viitavat kesk-Pärnumaa murretele, kus teises silbis on *hi* > *he* häälikuseaduslikult (*ahi* > *ahè, sihid* > *sihèD, ej tohè* jne.).

4. salm.

Värss 2: Sõnakuju *ollep* = *oleb* pro *on* tõendab laulu autori puudulikkust keeleoskust või vähemalt, et laul pole algselt mitte rahva loodud; autor on siin sakslastele tolgi ajal omast kaju „oleb“ tarvitanud värsimõõdu huvides. — Värss 3: Vanemas eesti ortograafias vist küll ainulised on kirjaviisid *ſahllat* (= *kalad*), *ſahnnat* (= *kanad*), vrd. ka allpool (9, 3—4) *ſahlw* = *salv*, *ſahlw* = *talv*! — Värss 4: Eelviimast sõna (*nīcf*) võib lugeda ka *nīf*, mille keskosa kohal on ülal täpp; nähtavasti on tahetud kirjutada *nīnf*

(nõnda ongi 10, 2: nint), kuid üks post on jäänud kirjutamata; täpsalt sama niđ ehk nnt esineb ka 9, 4. Kui nin(c)t lugeda oleks *niŋk* (mitte *niŋG*, nagu põhjaeestis), juhataks see lõuna-eesti murrete poole. Ometi on kuju nint XVII saj. kirjakeele traditsioonis väga üldine, mitte üksnes lõunaeesti (Rossihnius, Joh. Gutsclaff), vaid ka põhjaeesti tekstides (Müller, Stahl, R. Brockmann, B. Liphardus, J. Kohten, Göseken, Saaremaa Käsikiri, Kaalumehe vanne, Talupoja vanne a. 1636 j. t.); ainult Turu Käsikiri, Hornung ja üks Kohtuvanne XVII saj. keskpaigast tarvitavad ning ja L. Vigäus kirjutab ninc.

5. salm.

Värss 1: Wannannb — siin on kas kogemata või kopeerijal keeleoskamatuset tõttu m-le lisatud üks post juurde. — Värss 2: kindlasti Tulfet (mitte Tulfet); vanema (Hornungi eelse) kirjakeele imperat. pl. 2. pers. -t (lugeda vist *d*) on kindlasti omaaegu olnud rahvakeelne, sama personaalsuffiks (-*d* = te) nagu imperat. pl. 1. pers. -*m* = me (*tulgem*). Sõna pulmal on võimalik lugeda ka pulmol. — Värss 3: selgesti on lugeda prucht = pruut. — Värss 4: Röhmuß = rõõmus on vist inessiiv sõnast *rõõm*.

6. salm.

Värss 4: oltut — vanema (Hornungi eelse) eesti kirjakeele imperat. sng. 3. pers. -t (lugeda vist *d*) on samuti vist person.-suffiks (-*d* = tema, ta); imperatiivi plurali 3. persooni -t on kas indikatiivist sisse tunginud mitmuse tunnus või jälle imperat. sng. 3. pers. üldistus plurali 3.-ndasse pöördesse. Siin tekstis on 3-ndat persooni ekslikult tarvitatud 2-se asemel.

7. salm.

Värsid 3—4: Iseäralik, et sõnas Antet puudub t (Anttet), kuna see sõnas techtet ekslikult esineb. — Värss 3: Hääliku *s* kirjutamine *z*-ga (sõnas Zuhd = suud) on vanemas kirjakeeles siin nähtavasti ainuline. — Värss 4: Esineb selgelt techtet (mitte tettet).

8. salm.

Värss 2: Vanema kirjakeele ortograafias haruldane, vist isegi ainuline, on lühikese *i* kirjutamine *ie*-ga: prutie = pruudi (samuti pahrieste = paariste, 6, 2; kuie = kui, 6, 3; tahrie = taari, 9, 2; Ruckie = rukki, 9, 3). — Värss 4:

Hurt loeb kaks viimast sõna kokku (iſſateſt = isakeſt), mis võimalik.

9. salm.

Värss 1: Esineb selgelt ſohla (mitte ſohle). Waii asemel on võimalik lugeda ka woi. — Värss 2: happu sõnal on *a* peal lühike kriipsuke või suurem täpp, *u* järel ülal aga konksuke ('). Sõna *taar* tähistab põhjaeesti läänepoolsete (Hiuu, Saaremaa, Läänemaa, Pärnumaa, kesk-Viljandimaa) ja lõuna-eesti murrete poole, kui *taar* ja *kali* sõnade geograafiline asetus ka XVII sajandil sama oli mis praegu (vrd. Leksik. vahek. I 150—1). M. Põdderi lugemisel „hõbe taadri kapp (Schrank)“, vt. Oma Maa 1890, 246, puudub vähem kui alus. — Värss 3: Viimane sõna, mida seni loetud on ſohleſ (Bolte, Hurt, Meyer), Sohls = sools (Hurt) ja ſalveſ (M. Põdder), esineb selgesti kujul ſahlw. — Värss 4: Peale neljandat sõna järgnev osa on kõigile senistele lugejatele ja tõlgitsejatele raskusi sünnitanud. Seda on loetud ſuine rohls (Bolte, Hurt) ja finu ohls = sinu (h)ooless (hooleks) (Põdder). Faksiimiles võib aga selgesti eraldada Sui niſ (või niſ, vrd. märkust 4, 4 puhul!) taſhw (kus *l* ja *w* esiosa on kokku kirjutatud) või taſw (kus *l* on jäänud ekslikult kirjutamata). Viimase sõna *t-l* puudub põikjoon. *Sui pro suvi* juhatab eesti kesk- ja läänepoolsetele murretele.

10. salm.

Viimases värsis on kõigile tõlgitsejaile tumedaks jäänud kaks korda esinev atʒo. Eelmise kaju lõpul on küll pigemini *o* ja *t* ees on väike konksuke (*c* ?), kuid teine kaju lõpeb selgesti *a*-ga (vrd. *a*-d sõnas finna, 10, 3). Mõlema sõna esimest tähte võib aga väga hästi lugeda ka *o*-ks, eriti esimesel, nagu üldse sel käsikirjal *o* ja *a* teineteisega väga sarnanevad (vt. märkust ülal, lk. 488). Arvan, et ses laulus on algselt seisnud otʒe = otse, mida aga keelt puudulikult tundev kopist on edasi andnud ekslikult *o* ja *a*-ga.

Kuigi laul „Armas, kallid, kuldne vend“ on luuletatud tolle aja kohta õige heas eesti keeles, ei ole see ometi mitte eestlase, veel vähem rahva luuletatud (s. t. rahval suust suhu liikudes edasi kujunenud). Luuletuse autori võõrast algupära tõestavad mitmed keelevead, mida seletada pole võimalik arvatava keeleoskamatu kopistiga, vaid mis parandatult, õigel kujul rikuksid värsimõõtu või riimi: Emb = hend (1, 2), hēnd (3, 2), ollep (4, 2). Kuid

259

9
 Naude salla miit'edai nox,
 alle sippu' safris Kap,
 Kuitis all'edra Pastra salla.
 Jot'ko siime Jot'ko sum'ed'niim'ed'ko

10
 Armas' edud' nime' ole' kut' pill
 Kujut' ole' kut' r'gue' miit' pill
 Tulla' mine' mine' w' k'off
 Kofmo' at'ko' Kofmo' at'ko' ma' k'ama

Finis.

leidub ka värsitehnikast olenemata vigu: *Pertet* jallat *fanteste* (7, 1), *pehtole* (8, 2). Teisalt, autori võrdlemisi tüsedat keeleoskust, tema lähedust igapäevasele külakeelele ja talurahva elule osutavad sõnad nagu *pilly nappat* = pilli napad (1, 4), *Pulma rock* = pulma rokk (3, 3), *Saiat factut* = saiad, kakud (4, 1), *Dynifut* = oinikud (4, 3), *Saia wannamb* = saja vanamb (5, 1), *sohla nind waii nap* = soola ning või napp (9, 1), *olle happu tahrie kap* = õlle, hapu taari kapp (9, 2) jne. Ka süntaktiliselt on keel siin genuinne. Mitmed keelendid lubavad järeldada, et luuletaja on tundnud eesti läänepoolseid murdeid: *meite*, (?) *Rock 'leem, supp'*, *Ehetut, tahrie* = taari 'kalja', *fahra* = kaara (kaera), *Sui*. Praegu läänepoolseile murdeile tundmatu kompar. *wanamb* (*wannamb*) võib seletuda aga tolleaegse kirjakeele traditsiooniga (nagu Gösekenilgi). Kuid võimalik, et komparatiivis siis algupärasem *b* veel laiemalt esines. Kuju *fahra* = *kaara* (kaera) viitab — praeguste suhete põhjal — Hiiumaa ja lõuna-eesti murrete poole.

Nagu ülal juba nimetasime, võiks mõnede asjaolude varal arvata, et kõnesolev tekst on ärakiri, mille teinud on kas pisut hooletu või lauluautorist igatahes puudulikumalt keelt tundev kopist: *hehle Pehwale* (2, 4), *prucht* (5, 3), *oltut pro oltet* (5, 4), *Emd* (1, 2), *wannamb* (5, 1), *tahw* (9, 4), *otzo, otza* (10, 4).

Sõnavaraliselt tähelepanuväärt jooneks on sidesõna *ning*¹⁾ (*nind*, *nind*) esinemine igal pool praegu valitsevama ja asemel. XVI sajandi tekstides on teatavasti *ning* samuti ainuvalitsev, kuid juba Mülleri jutlustes hakkab *ja* pikka-mööda tarvitusse kurnitsema (vt. EK II 146); Stahlil domineerib veel *ning* (*ja* täiesti tundmatu?), Turu Käsi kirjas esineb aga *ja* juba 4 korda, kuigi *ning* on üldisem; Gösekeni sõnastik tunneb ainult: *und / (&) nind* (lk. 440). Eesti leksikoloogiale tähtis on ka asjaolu, et kõnesolev laulutekst atesteerib mitmeid sõnu meie kirjakeeles esmakordselt: (pilli) *napp* (registreeritud esimest korda alles Wiedemannil), *oinik*, *rokk*, *taar* ja *viivitama*.

Kirjandusloole on aga „Armas, kallid, kuldne vend“ tähtis kui esimene õige märgatava kunstilise väärtusega eestikeelne luuletus.

1) Sõna etümoloogia kohta vt. H. O j a n s u u, Itämerensuomalaisten kielten pronominioppia, lk. 135—6.